

До типологічного ряду сучасних приміських сільських поселень

З розвитком соціально-економічних відносин та урбанізаційних процесів в Україні відбулась еволюція типології приміських сільських поселень (ПСП), як і поселень загалом. Так, уся сукупність сільських поселень поділялись на 3 основних типи: сільськогосподарські, несільськогосподарські та змішані. Державний курс на інтеграцію виробництва та формування аграрно-промислового комплексу дав поштовх розвитку аграрно-індустріальних сіл, укрупненню сільських поселень. Сільські поселення цього періоду поділялися на аграрно-промислові, сільськогосподарські, несільськогосподарські та приміські.

Типологія сільських поселень за В. П. Крисановим [1] (1970-і р. минулого століття) виділяє наступні типи:

1. сільськогосподарські: аграрне виробництво;
2. промислові: риболовецькі, лісопромислове господарство, переробка продукції сільського господарства, виробництво будівельних матеріалів тощо;
3. приміські, в яких питома вага населення зайнятого в сільському господарстві становить не більше 10%;
4. службового призначення: обслуговування і охорона транспортних вузлів, засобів зв'язку, лісових масивів, водних об'єктів та ГЕС.

Інший підхід до типології сільських поселень запропоновано І. Г. Пандяком [3], зокрема ним виділено три основні типологічні групи:

1. за генетичною ознакою: типи розміщення на місцевості, історичні типи поселень;

2. за соціально-економічною ознакою: типи поселень за людністю, виробничі типи поселень, адміністративні типи поселень, функціональні типи поселень, типи заселення території;
3. за морфологічною ознакою: планувальні типи, типи зовнішніх форм, типи забудови території.

Однією з головних особливостей ПСП є неоднорідний соціальний та професійний стан населення. В зонах впливу міст-центрів на основі розмежування виробничих і невиробничих функцій виникли спеціалізовані поселення – місця проживання маятникових мігрантів (поселення-супутники), сезонних і напівсезонних мешканців (дачні поселення), відпочиваючих (рекреаційні поселення). Спеціалізовані сільські поселення (аграрні, транспортні, індустріальні) трансформуються у багатофункціональні, як за типом виробництва, так і за призначенням.

Тенденцією останніх десятиліть є поширення в приміській зоні міст-центрів елітних котеджних містечок, поселень-комплексів відпочинку та фермерських поселень. Котеджні поселення, як друге житло мешканців міста-центру, з'являються в Україні з початку 2000-х рр. У найбільш загальному вигляді – це комплекс із 30-50 і більше житлових будинків, що мають розвинену інфраструктуру та об'єднані певною архітектурно-планувальною концепцією. Різновидом котеджного містечка рекреаційного типу є клубні поселення за інтересами: для любителів гольфу, водних видів спорту, кінних прогулянок тощо.

Російський дослідник В. А. Новіков [2] виділяє поселення ексклюзивного характеру: арт-селища – поселення різних видів художніх промислів, резиденції значних міських підприємств, банків, фірм, туристичні поселення, житловий фонд яких здається в оренду або є власністю певної соціальної чи професійної групи людей – сфери відпочинку, туризму, освіти і науки тощо. До ексклюзивних поселень можна віднести поселення дитячого будинку “SOS” (с. Томіліно Московської області, Росія).

Таким чином, сучасна типологія приміських сільських поселень може бути представлена наступними типами: центри груп приміських сільських поселень; виробничі центри аграрних підприємств; поселення науково-дослідних об'єднань; робітничі поселення; поселення-супутники міст-центрів; рекреаційні поселення; котеджні містечка; дачні поселення; поселення фермерських господарств; змішані типи поселень.

Дослідження, проведені автором на прикладі приміських зон міст-центрів Північно-Східного регіону України, обумовили визначення наступних функціональних типів ПСП, як основних: поселення-супутники, рекреаційні поселення, виробничі поселення, а також поєднання цих типів. Сучасний стан сільського розселення обумовлений перепрофілюванням та трансформацією функціонального типу ПСП, характер якого визначають пріоритетні фактори розвитку його території. На рисунку 1 подано взаємозалежність пріоритетних факторів розвитку території та формування функціонального типу ПСП. ПСП є в переважній більшості багатофункціональним типом поселення, тому запропоновано розширення типологічного ряду основних функціональних типів поселень. Так, рекреаційне поселення може бути: поселенням туризму і відпочинку, дачним, спортивно-оздоровчим, котеджним з фізкультурно-оздоровчою базою, котеджним з пансіонатом сімейного відпочинку; поселення-супутник: з організованою рекреацією, з неорганізованою рекреацією, спального типу, котеджним містечком, з виробничою зоною; виробниче поселення: фермерським, аграрним, аграрно-промисловим, промисловим. Одним з визначальних факторів обґрунтування спеціалізації ПСП є людність, її кількісний і демографічний стан. Взаємовплив людності ПСП та його функціональної спеціалізації показано на рис. 2.

Напрямок подальших досліджень полягає у визначенні кількісних характеристик певних типів ПСП, що обґрунтовують вибір його функціональної спеціалізації, як перспективного шляху розвитку. Таким чином, вибір функціональної спеціалізації ПСП є пріоритетним для вибору стратегії його розвитку.

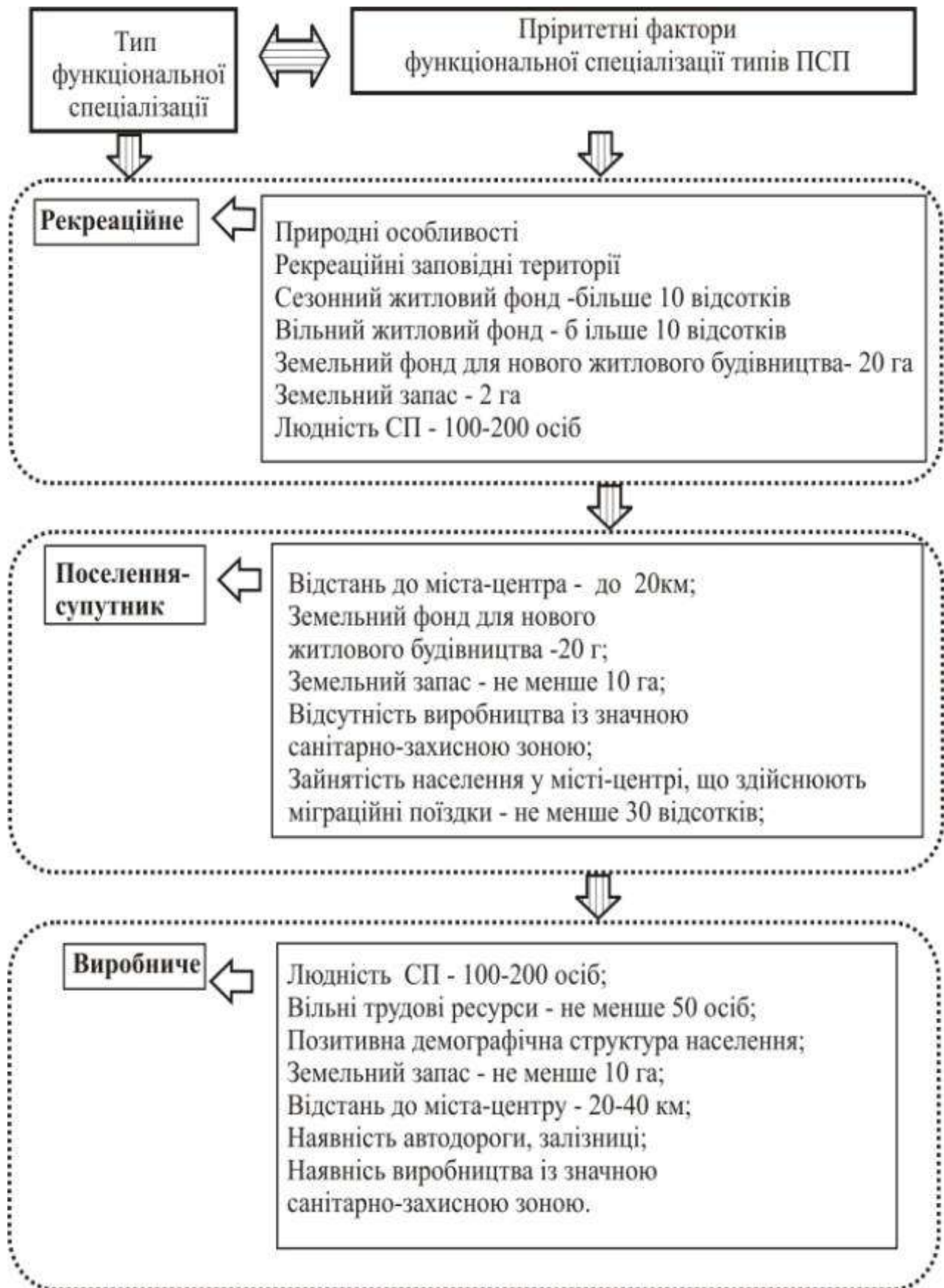


Рис.1. Взаємозалежність пріоритетних факторів розвитку території та функціональної спеціалізації ПСП

		Людність ПСП, осіб						
Зонування	До	55-99	100-199	200-299	300-499	500-999	1000 >	
ПЗ	49							
1-2	Рекреаційне ПСП							
	1							
1	2							
1-2	3							
	4							
1	5							
1	Поселення-супутник							
	6							
			7					
					8			
			9					
				10				
1-2	Виробниче поселення							
	11							
			12					
				13				
1					14			
Типи ПСП								
Рекреаційне			Поселення-супутник			Виробниче поселення		
1. Туризму і відпочинку			6. З організованою рекреацією			11. Фермерське		
2. Дачне			7. З неорганізованою рекреацією			12. Аграрне		
3. Спортивно-оздоровче			8. Спального типу			13. Аграрно-промислове		
4. Котеджне з фізкультурно-оздоровчою базою			9. Котедж не містечко			14. Промислове		
5. З пансіонатом сімейного відпочинку			10. З виробничою базою					

Рис. 2. Вплив людності на функціональну спеціалізацію ПСП

Література

1. Крисанов Д.Ф. Сельское расселение: социально-экономический аспект / Д. Ф. Крисанов – К: Наукова думка, 1988. – 144 с.
2. Новиков В. А. Архитектурная организация сельской среды: Учеб. Пособие. / В. А. Новиков. – М.: Архитектура-С, 2006. – 375 с.
3. Рутинський М. Й. Сільський туризм: навч. посіб. / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. – К: Знання, 2006. – 271 с.